

บทที่ ๑ บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการส่งเสริมการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมโดยสร้างเสริมสุขภาพคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ พัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเองครอบครัว ชุมชนเพื่อให้สามารถจัดการสุขภาพแบบพึ่งตนเองได้

พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๑ กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น และมาตรา ๒๙ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

การปฏิรูปการศึกษาเพื่อท้องถิ่นโดยมีสถานศึกษาเป็นฐานและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อเอื้อต่อเศรษฐกิจฐานราก มีมาตรา ๒๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ มีความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ ตลอดจนจนถึง นักเรียน ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นในการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกันทุกระดับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่มีภารกิจในการจัดการศึกษา วิจัยและบริการวิชาการ มีวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาทางด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยใช้วิจัยควบคู่การเรียนการสอนเพื่อใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาอย่างกลมกลืนกับท้องถิ่น มุ่งเน้นการจัดการศึกษาโดยทำงานเชื่อมโยงกับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เป็นความมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่ง ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ

๒๕๔๒ โดยที่นอกจากชุมชนได้ประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนความรู้กับสถานศึกษา มีการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา ผลผลิตของสถานศึกษา ก็เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และสถานศึกษาก็จะได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนจากชุมชนอย่างเต็มที่ ในการดำเนินการต่าง ๆ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติพันธกิจที่สองตามนโยบายรัฐบาลที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

โรงเรียนบ้านบาง จังหวัดลำปาง เป็นโรงเรียนขนาดเล็กตั้งอยู่ตำบลตอนไฟ มีนักเรียนทั้งหมดจำนวน ๔๓ คน มีข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งหมด จำนวน ๗ คน โรงเรียนได้จัดทำการศึกษาการสอนในรูปแบบทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructionism) การสร้างความรู้ด้วยตนเองในแต่ละรายวิชาและการจัดทำแผนปฏิบัติการของโรงเรียนในรูปแบบ BIC โมเดล ลักษณะปราชญ์นาบงครอบครัวพอเพียง มีจุดการเรียนรู้วิถีชาวนา เช่น การเลี้ยงกบ ปลูกผักปลอดสารพิษ เพาะเห็ด ไร่บ่มปุ๋ยใบไม้แห้ง ปุ๋ยหมักไส้เดือน และปุ๋ยหมักชีวภาพ มีจุดเรียนรู้ปราชญ์นาบงครอบครัว และจุดคัดแยกขยะเปียก ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป เป็นต้น จากความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนบ้านบาง ทำให้โรงเรียนมีโครงการส่งเสริมสุขภาพอาหารปลอดภัยใส่ใจรักสิ่งแวดล้อมโรงเรียนบ้านบาง โดยได้รับการสนับสนุนจาก สสส. และเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อใช้เป็นแนวในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากสถานการณ์ดังกล่าวมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านบาง จังหวัดลำปาง ขึ้น โดยมีความคาดหวังว่าจะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ให้กับกลุ่มแกนนำนักเรียนได้นำไปต่อยอดและขยายผลในการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ของพื้นที่ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านบาง

๒. เพื่อการสร้างและทดลองใช้สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านบาง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

- ๑) บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา โอกาส อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์
- ๒) การออกแบบและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
- ๓) การทดลองใช้สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
- ๔) การประเมินผลการใช้สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านนาบาง จังหวัดลำปาง

๓. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มแกนนำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำองค์กรหลักที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการและสามารถร่วมกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายได้ตามแผนปฏิบัติการของโครงการอย่างน้อยพื้นที่ละ ๒ คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรแกนนำและที่สมัครใจร่วมกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายที่เป็นองค์กรสนับสนุนได้ตามแผนมีจำนวน ๒๐ คน สำหรับข้อมูลองค์กรหลักและองค์กรสนับสนุนมีรายละเอียด ดังนี้

- ๑) องค์กรหลัก ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านนาบาง ช่างครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนบ้านนาบาง กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ แกนนำกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน ซึ่งได้จากการรับสมัครแกนนำที่สนใจร่วมโครงการจากพื้นที่แต่ละหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านการประสานความร่วมมือจากเขตพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๒) องค์กรสนับสนุน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และแหล่งเรียนรู้ชุมชน

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา เป็นการศึกษในช่วงเวลาตั้งแต่ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ - เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. สื่อ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมายภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปแบบของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมายรูปถ่าย ภาพยนตร์ วิดิทัศน์ การแสดงข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือได้จัดทำในรูปแบบอื่นใด และให้ความหมายของ

๒. สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ หมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุขจนสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อได้ และสามารถเผยแพร่สู่สาธารณะ ซึ่งนำเสนออย่างมีศิลปะด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การแสดง การร้องเพลง และการแข่งขัน เป็นต้น โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม

๓. การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน

๔. ภูมิปัญญาพื้นถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธีเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๕. ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการสร้างพลังความรู้ในตนเอง และด้วยตนเองของผู้เรียน การให้ผู้เรียนสร้างความคิดและนำความคิดของตนไปสร้างสรรค์ชิ้นงานโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสม จะทำให้เห็นความคิดเป็นรูปธรรมชัดเจน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

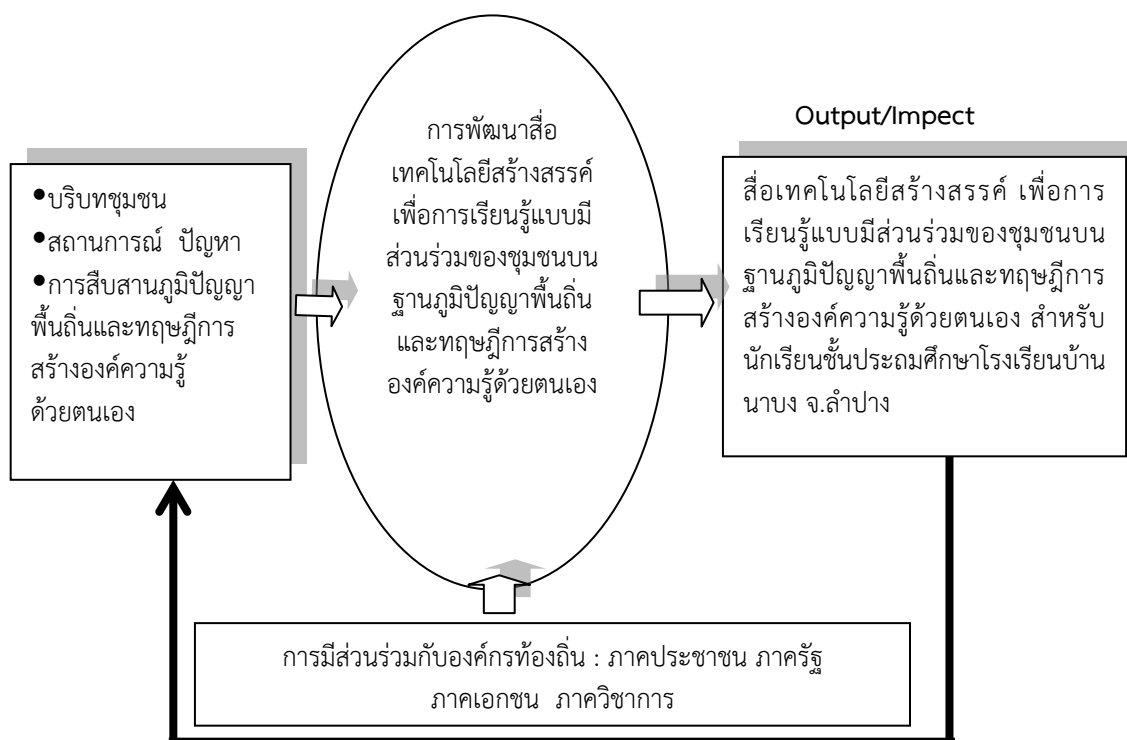
๑. ได้สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่น และทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๒. ช่วยให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

๓. ได้คู่มือพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการขยายผลในเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

๔. เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง นักเรียนโรงเรียนบ้านนาบาง ข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านนาบาง กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ แกนนำกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน และองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย